

*DOKUMENTACJA SYSTEMU
ZARZĄDZANIA LABORATORIUM*

Procedura szacowania niepewności

Szacowanie niepewności oznaczania / pomiaru zawartości ... metodą ...

	Data	Imię i Nazwisko	Podpis
Opracował			
Sprawdził			
Zatwierdził		(Kierownik Laboratorium)	

**Procedura szacowania niepewności przy oznaczaniu / pomiarze ..... metodą
.....**

Procedurę szacowania niepewności opracowano na podstawie wymagań:

- PO/...,
- PB/...,
- .....,

oraz przy uwzględnieniu zaleceń przewodnika *Wyrażanie niepewności pomiaru. Przewodnik, tłumaczenie, wydanie GUM Warszawa 1999* oraz zaleceń zawartych w *Biuletynie Informacyjnym POLLAB nr 1/39/2003*.

Oszacowanie niepewności podzielono na 7 kroków tj.:

Krok 1 Określenie wielkości mierzonej, wyrażenie równaniem matematycznym związku wielkości mierzonej (wyjściowej) z wielkościami wejściowymi. Zidentyfikowanie wszystkich źródeł niepewności.

Krok 2 Obliczenie niepewności standardowych pojedynczych składników.

Krok 3 Zidentyfikowanie kowariancji (skorelowanie wielkości wejściowych).

Krok 4 Obliczenie wyniku pomiaru na podstawie danych wejściowych.

Krok 5 Obliczenie niepewności złożonej.

Krok 6 Obliczenie niepewności rozszerzonej.

Krok 7 Podanie wyniku wraz z oszacowaną niepewnością.

Krok 1 Identyfikacja źródeł niepewności

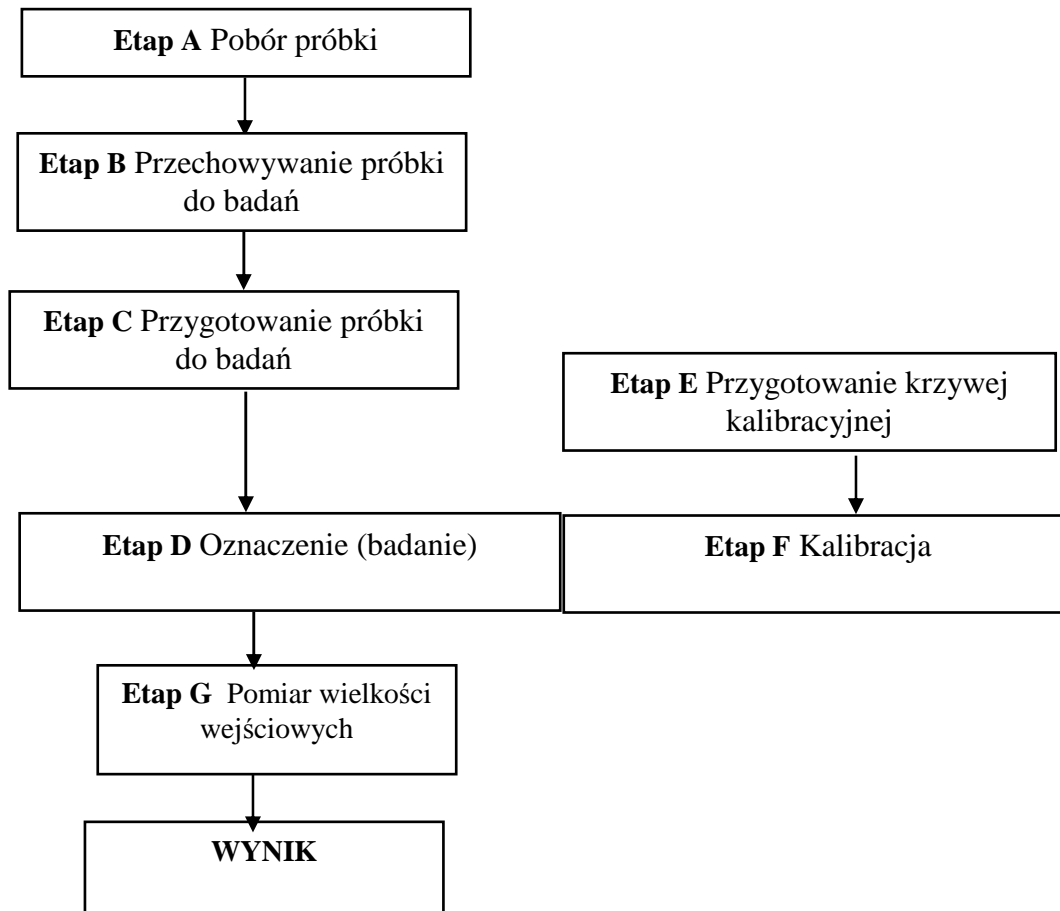
Wielkością wyjściową jest ..... (c) obliczana wg wzoru:

$$C = \dots \quad (1)$$

gdzie wielkościami wejściowymi (źródłami niepewności) są:

c – .....
.....

Na całkowity model procesu badań / pomiarów składają się następujące etapy:

Zidentyfikowanie wszystkich źródeł niepewności.

Etap A

Pobór próbki nie jest uwzględniany w procedurze – (jeśli materiał do badań dostarcza zleceniodawca).

Etap B

Nie dotyczy – jeśli przechowywanie próbki do badań nie wpływa na wynik oznaczenia / pomiaru.

Etap C

Np. odważyć odpowiednie proporcje komponentów, zmierzyć wymiary geometryczne, itp.

- niepewność przyrządu pomiarowego (np. ze świadectwa wzorcowania)

Etap D

Oznaczenie / pomiar polega na :

1. Zarejestrowaniu .....
2. Zmierzeniu .....
3. Obliczeniu .....

.....
Źródła niepewności:

- precyzja oznaczenia,
- powtarzalność oznaczenia,
- czynnik ludzki (analitik).

Etap E

Przygotowanie krzywej kalibracyjnej polega na .....

Źródła niepewności:

- czystość wzorca,
- .....

Sporządzanie próbek wzorcowych

Opis sporządzania próbek wzorcowych:

.....

Technika sporządzenia wzorców. np.:

- przy pomocy wagi analitycznej odważyć odpowiednią ilość substancji.
- Dokładnie wymieszać .....
- Przesypać mieszaninę do .....
- Sprasować próbkę .....

Etap F

Kalibracja ..... polega na ..... a następnie wyznaczeniu krzywej kalibracyjnej opisanej zależnością:

$$h = f(x)$$

gdzie:

h – .....,

x – .....,

Źródła niepewności:

- niepewność wzorcowania,
- współczynnik zmienności metody (precyzja),

Etap G

Pomiar lub rejestracja wielkości wejściowych, np.: temperatura, ciśnienie, masa, siła.

Krok 2 Obliczenie niepewności standardowych pojedynczych składników.

W tym kroku określa się niepewności standardowe pojedynczych składników analizując wpływ poszczególnych etapów badań na każdą z pojedynczych niepewności.

Dane do otrzymania wartości niepewności dla każdego źródła niepewności uzyskiwane są na podstawie szacowania niepewności:

- typu A (statystyczna analiza wyników na bazie powtarzalnych pomiarów)
- typu B (doświadczenie, dane producenta, certyfikaty, świadectwa wzorcowania)

Niepewność standardowa $u(x_j)$ dla oszacowań typu B obliczana jest następująco:

- Rozkład normalny (podane przedziały ufności) $u(x_j) = \text{niepewność rozszerz.} / k$ ($k=2\div 3$),

- Rozkład prostokątny $u(x_j) = \frac{a}{\sqrt{3}}$ (a - dolne i górne granice odczytu),
- Rozkład trójkątny $u(x_j) = \frac{a}{\sqrt{6}}$ (gdy wartość środkowa jest bardziej prawdopodobna niż graniczne),

Etap A

Nie uwzględnia się - jeśli materiał do badań dostarcza zleceniodawca.

Etap B - Przechowywanie próbki do badań

Nie uwzględnia się - jeśli przechowywanie próbki do badań nie wpływa na wynik oznaczenia / pomiaru.

Etap C - Przygotowanie próbki

Jeśli uwzględniamy niepewność rozszerzoną ze świadectwa wzorcowania (U)

$$u(x_C) = U/2 = \dots$$

Etap D – Oznaczenie / badanie

1. Niepewność powtarzalności wyniku (niepewność pomiaru) określona na etapie walidacji metody z serii pomiarów, $u(x_{D\_1})$

$$s = \dots\dots\dots$$

$$s_x = \dots\dots\dots$$

$$x_{sr} = \dots\dots\dots$$

$$u(x_{D\_1}) = s_x / x_{sr} \quad (s_x - \text{odchylenie standardowe średniej})$$

2. Czynniki ludzkie – jeżeli pomijalny, $u(x_{D\_2})=0$
3. Precyzja metody, $u(x_{D\_3})$

$$u(x_{D\_3}) = s / x_{sr} \quad (s - \text{odchylenie standardowe})$$

$$u(x_D) = \sqrt{u(x_{D\_1})^2 + u(x_{D\_2})^2 + u(x_{D\_3})^2}$$

Etap E - Przygotowanie krzywej kalibracyjnej

1. Czystość wzorca określona przez producenta, $u(x_{E\_1})$

Np. $99,5 \pm 0,5\%$ (rozkład prostokątny)

$$u(x_{E\_1}) = \frac{0,005}{\sqrt{3}} = 0,0029$$

Etap F - Kalibracja

Krzywą kalibracyjną opisuje równanie regresji $y = a + bx$

Niepewność oznaczenia (odczytu, pomiaru) badanej próbki jest konsekwencją błędów, którymi są obciążone współczynniki funkcji regresji. Wynik analizy próbki x_i w rzeczywistości znajduje się w przedziale odpowiadającym przedziałowi ufności linii regresji.

Przedział ufności dla wyniku analizy jest wyznaczany na etapie walidacji, jako niepewność wzorcowania, $u(x_{F\_1})$ - niepewność czułości (k)

Ponadto określa się precyzję metody w postaci współczynnika zmienności.

Dla stężeń wzorcowych badanych próbek określa się:

Lp.	Stężenie wzorca (x) [%]	$h = f(x)$
1		
...		
n		

współczynnik nachylenia prostej (k) .....

odchylenie standardowe RSD .....

przedział ufności dla (k) .....

współczynnik korelacji .....

- wartość niepewności wzorcowania, $u(x_{F\_1})$
- odchylenie standardowe metody (RSD / k), $u(x_{F\_2})$
- współczynnik zmienności metody (precyzja), $u(x_{F\_3})$

$$u(x_F) = \sqrt{u(x_{F\_1})^2 + u(x_{F\_2})^2 + u(x_{F\_3})^2}$$

Etap G

Pomiar wielkości wejściowych.

$$u(x_{G\_1}) = \dots\dots\dots$$

.....

$$u(x_{G\_n}) = \dots\dots\dots$$

Krok 3, 4 i 5. Obliczenie wyniku pomiaru i niepewności złożonej

Wielkością wyjściową jest ..... (c) obliczana wg wzoru:

$$c = \frac{A * B * \dots * n}{C * \dots * m} \quad (1)$$

gdzie wielkościami wejściowymi (źródłami niepewności) są:

- c – ..... [%, mg, MPa, V, °C, itp.],
- A - .....,
- B - .....,
- C - .....,
- .....,
- n - .....,
- m - .....,

Niepewność złożona jest oszacowana na podstawie zależności:

$$u_c = \sqrt{\left(\frac{\partial c}{\partial A}\right)^2 u^2(A) + \left(\frac{\partial c}{\partial B}\right)^2 u^2(B) + \dots + \left(\frac{\partial c}{\partial n}\right)^2 u^2(n) + \left(\frac{\partial c}{\partial C}\right)^2 u^2(C) + \dots + \left(\frac{\partial c}{\partial m}\right)^2 u^2(m)} \quad (**)$$

Dla każdej badanej próbki / pomiaru oblicza się wyrażenie $u(c_{pr})$, wg poniższego szablonu:

	Opis	oszacowanie (x_j)	niep stand $u(x_j)$	wsp wpływu (dc/dx_n)	składowa niep złożonej $u(x_j)^2 (dc/dx_n)^2$
A	.....				
B	.....				
...	.....				
n	.....				
...	.....				
C					
m					
c	Wynik badania / pomiaru	równanie (1)			
$u(c_{pr})$	Niepewność złożona				równanie (**)

Przy czym niepewności standardowe związane z poszczególnymi źródłami obliczane są wg zależności:

$$u(x_j) = \sqrt{\sum_{i=1}^{i=n} u(x_i)^2}$$

Krok 6. Obliczenie niepewności rozszerzonej.

Niepewność rozszerzoną $U(c)$ wartości wyniku obliczamy wg wzoru:

$$U(c) = k * u(c_{pr})$$

gdzie $k=2$ odpowiada poziomowi ufności 95% ($k=3$ odpowiada poziomowi ufności 99%)

Krok 7. Podanie wyniku wraz z oszacowaną niepewnością.

Wynik pomiaru podawany jest w postaci $C = c \pm U(c)$

Zapis taki interpretuje się tak że najlepszym oszacowaniem wielkości mierzonej C ..... jest wartość c , a w przedziale od $c-U(c)$ do $c+U(c)$ mieści się wartość wielkości mierzonej na poziomie ufności 95%.

Załączniki

1. Identyfikacja wszystkich źródeł niepewności wpływających na wynik oznaczenia - schemat
2. Model i algorytm obliczania niepewności standardowych oraz niepewności złożonej
3. Niepewność kalibracji (jeśli dotyczy)